

l'esparver **llegir**

Selectivitat
Literatura catalana

Slc

[EDICIONS DE LA MAGRANA]

SELECTIVITAT LITERATURA CATALANA

A cura de Ramon Bacardit, Fina Figuerola, Andreu Freixes,
Ferran Gadea, Francesc Guerrero, Joan Martínez Sala,
Neus Oliveras, Jordi Tiñena, M. Teresa Verdaguer

[EDICIONS DE LA MAGRANA]

ÍNDIX

Presentació, per Francesc Vernet	5
Ausiàs March, «Fantasiant, amor a mi descobre», XVIII, per Ferran Gadea	7
Ausiàs March, «On és lo lloc on ma pensa repose?», LXXVI, per Francesc Guerrero	14
Joanot Martorell, <i>Tirant lo Blanc</i> , capítol CXXVII, per Jordi Tiñena	20
Joanot Martorell, <i>Tirant lo Blanc</i> , capítol CCLXXXIII, per Andreu Freixes	23
Àngel Guimerà, <i>Terra baixa</i> , escena dotzena / acte primer, per Neus Oliveras	29
Àngel Guimerà, <i>Terra baixa</i> , escena novena / acte tercer, per Ramon Bacardit	34
Prudenci Bertrana, <i>Josafat</i> , capítol IV, per Fina Figuerola	39
Prudenci Bertrana, <i>Josafat</i> , capítol IX, per Francesc Guer- rero	44
Joan Salvat-Papasseit, <i>El poema de la rosa als llavis</i> , «Dei- xaré la ciutat», per Ferran Gadea	47

AUSIÀS MARCH

ON ÉS LO LLOC ON MA PENSA REPOSE?

LXXVI

On és lo lloc on ma pensa repose?
On serà, on, que mon voler contente?
Ab escandall jo cerc tot fons e tempte
e port no trop on aturar-me gose.
Lo que dabans de tot vent me guardava
és envers mi cruel plaja deserta;
vagabund vaig la casa qui m'és certa;
treball és gran en part on jo vagava.

On és aquell delit quan jo pensava
ésser amat de la qui m'entenia
tot mon voler i el seu no em defenia
d'amar en tant com son poder bastava?
Tots los senyals que amor donen a entendre
en ella viu, no tolent-ne la obra.
Qui és aquell que en amor tant descobra
que no en pogués, d'ella, sentiment pendre?

Ja res del món dolor no em pot defendre,
perdut és ja tot lo goig de mon viure,

a mos amics de tristor puc escriure,
no em basta temps a poder-me'n rependre.
Tant la tristor ha afalagat ma pensa
que tot m'és trist quant puc oir ne veure,
tant, que m'és greu que jo vinga en creure
que a tristor jo pusca haver defensa.

Puix que amor ab lo cor ferm dispensa
que, sos delits, follament los espere
e per açò del món me desespere,
car sens amor tot delit m'és ofensa,
l'arma coman a Déu, lo qui l'ha feta,
lleixant lo cos desastruc per mal astre:
ja no li plau de sos volers lo rastre,
puix ab dolor viu per ell no discreta.

Sí com l'hom vell qui en son temps vida ha feta
sats plaentment en alguna art apresca
e per fort cas aquella l'és defesa
no sap en què son giny de viure meta,
ne pren a mi, que no sé com me visca
perquè d'amor me veig tancada porta
no sé pus fer ne el voler me comporta
que d'aquest ús per altre jo em desisca.

Oh folla amor, malament se arrisca
qui per virtuts vol amar nulla dona:
sa qualitat i el lloc la fan ser bona,
car, en raó, qual serà la que hi visca?

* * *

En paraules de Zimmermann, «l'escriptura d'Ausiàs March és una permanent interrogació sobre la identitat amenaçada». Aquesta afirmació —absolutament certa— ens obre molt bé les portes per al comentari d'aquest poema, que comença —justament— amb una interrogació de caràcter metafísic innegable. Només amb el primer vers —síntesi, per què no?, de tota la seva poètica— March introdueix dos dels tres elements fonamentals de la seva obra poètica: el pensament i el jo («ma pensa»). El tercer —la dona, sovint una excusa per justificar l'aparició dels dos primers elements—, el trobarem més endavant.

El segon vers ens dona la clau per entendre l'afirmació de Zimmermann, fonamentada en la disposició de la moral escolàstica més elemental: «mon voler». Amb l'aparició de la voluntat, la raó es veu fortament amenaçada i els principis ètics que han de regir l'individu trontollen seriosament. La qüestió és trobar el punt d'equilibri entre el que la raó disposa i el que la voluntat proposa (allò que magníficament sintetitza el vers de J.V. Foix: «Si pogués acordar raó i folia»). El desori en què es veu abocat el poeta és representat amb una imatge marina freqüent en March: perdut sense nord, el poeta no troba el bon port on poder-se aturar. És un recurs semblant al que utilitza en el poema LXXXIX («Cervo ferit no desija la font»), en què el poeta compara la seva perdició amb el desig d'abeurar-se d'una fera salvatge que té set. La ferida és originada per un conflicte amorós; els següents quatre versos ho deixen ben clar. Si abans el poeta coneixia sobradament els camins de la seva vida, ara són confusos i desorientadors. Tant, que no troba res més que una «cruel playa deserta». El sentiment d'estrangeritat i desolació itinerant és reforçat per la repetició («vagabund» i «vagava») al principi i al final dels dos últims versos d'aquesta primera cobla i per l'al·literació del vers setè: «vagabund vaig».

La qüestió queda perfectament exposada en la cobla següent. De fet, la perdició de l'amant és provocada per la pèrdua d'una amant perfecta, aquella que «entenía / tot mon voler» (vv. 10-11). Un amor per ell correspost («amar en tant com son poder bastava», v. 12), i que ens condueix, indefectiblement, a trobar-nos un altre tòpic marquià, el de l'amant perfecte:

«Qui és aquell que en amor tant descobra
que no en pogués, d'ella, sentiment pendre?»
(vv. 15-16)

Dins la concepció amatòria de March, no només és cercat l'amor ideal, espiritual i intel·lectualitzat que s'ha de correspondre amb la idea del bé, sinó que, més enllà d'aquesta configuració de l'amor, hi ha també la projecció —ideal, una vegada més— d'una dama molt especial, una dama que ha de ser capaç de sotmetre el desig de l'amant (el seu voler) a la seva voluntat (el seu pensament). El problema —de fonamentació clarament metafísica, però alhora volgudament estètic— és que March no arriba mai a superar el llindar del desig, de la síntesi ideal dels components que han de donar-li la solució a la seva «permanent interrogació». I és per això que es veu abocat sense remei a l'experiència del dolor.

El dolor és extraordinàriament analitzat en la poesia de March. La tercera cobla del nostre poema n'és una de les proves més concloents i un dels moments poètics més emblemàtics. El primer vers de la cobla amara el poeta en el dolor, oposat al goig del vers següent. La tristor se n'apodera tot seguit. Les repeticions donen el to adequat i el vocabulari usat amplifica el sentiment de penúria: «de tristor puc escriure» (v. 19) «Tant la tristor» (v. 21), «tot m'és trist» (v. 22), «que a tristor jo pusca haver defensa» (v. 24).

La cobla següent analitza la situació de l'amant després d'una experiència amorosa desafortunada. Ens adonem que March centra tot l'interès en el desenvolupament analític del seu propi ego. Ja no li interessa gens la dama, ni tampoc l'origen amorós de la seva amarga tristor. L'única cosa que vol és mostrar-nos el seu dolor. El poeta es «coman a Déu» (v. 29) i es desespera «lleixant lo cos desastruc per mal astre» (v. 30). Sembla que la predestinació plana en la vida de l'amant, que no pot fer res per evitar el que li ha passat. La predestinació, un altre dels motius poètics freqüents en March (determinant, per exemple, en el «cant Espiritual»), és la responsable dels dolors del poeta: «puix ab dolor viu per ell no discreta» (v. 32).

És aquesta poderosa influència de la predestinació —esdevinguda com a gairebé necessària— que dona forma a la cobla següent. Les comparacions de March, absolutament originals i que confereixen el seu tarannà poètic tan particular, tenen molta relació amb el concepte de la predestinació, perquè sembla que hagin de ser necessàries i inevitables. En aquest cas, la imatge del vell que després de tant de temps de treballar en un ofici és, inexplicablement, manllevat d'aquest treball és comparada amb la de l'amant («ne pren a mi», v. 37) que és privat de l'amor que tot sovint freqüentava.

La construcció formal dels poemes de March és ben simple: cançons amb cobles de vuit versos decasíl·labs amb accents sempre a la quarta i desena síl·labes i rimes ABBA... A la tornada, de només quatre versos decasíl·labs ABBA amb el mateix esquema rítmic, March intenta reconduir una mica l'itinerari poètic que comença al primer vers. Si hem dit de bon principi que en March l'aparició de la dama era una excusa per parlar d'ell mateix, també cal dir que en la tornada intenta «compensar» la seva egolatria amb l'aparició del senyal referit a la dama. «Oh

folla amor», un amor manifestament misogin, perquè si hem dit que el que March demana a la seva dama és la virtut —la integritat intel·lectual i espiritual—, quines virtuts pot oferir aquella que destaca en «la qualitat i el lloc», és a dir, en virtuts exclusivament físiques? Més encara: «malament se arrisca / qui per virtuts vol amar nulla dona / (...) car, en raó, qual serà la que hi visca?» (vv. 41-42 i 44). El missatge és ben clar: existeix aquesta dona virtuosa que busca March?